

VIRTUȚI CREȘTINE ILUSTRATE ÎN BIOGRAFIA MARELUI OM POLITIC
BUZOIAN – ALEXANDRU MARGHILOMAN – ARTIZAN AL UNIRII
BASARABIEI CU ROMÂNIA

Gheorghe NEAGU

Preot militar, Centrul 70 Geniu, Pantelimon-Ilfov

Virtuți creștine ilustrate în biografia marelui om politic buzoian – Alexandru Marghiloman – artizan al unirii Basarabiei cu România

Rezumat. Odrăslit în urbea Buzăului, Alexandru Marghiloman ocupă, în galeria marilor personalități ce au slujit destinul neamului românesc, un loc aparte. Cunoscut în istoriografie ca un etalon al eleganței de factură mondenă și, în egală măsură, purtând stigmatul controversatului, el a fost iubit și respectat de cei ce l-au cunoscut îndeaproape și, concomitent, blamat de adversarii săi politici și de o parte apreciabilă a posterității, ce ignoră aspirațiile sale profund patriotice.

Asemenea unui arc peste timp, prezentul studiu ne procură posibilitatea unei apropieri modeste, sincere, scrupuloasă și perseverente, de portretul religios-moral al marelui artizan al Unirii Basarabiei cu România. Cu bucurie inefabilă descoperim chipul prăfuit de vreme al unui aristocrat franc și sensibil, cu slăbiciuni omenești, dar călăuzit de steaua polară a unor principii și virtuți hristice discrete.

Cuvinte-cheie: Virtuți creștine, acuze, păcate, slăbiciuni, biografia, Alexandru Marghiloman, artizan, Unirea Basarabiei cu România.

Christian Virtues Illustrated in the Biography of the Great Buzau Politician – Alexandru Marghiloman – Craftsman of the Union of Bessarabia with Romania

Abstract. Raised in the city of Buzău, Alexandru Marghiloman covers a special place in the gallery of great personalities who have served the destiny of the Romanian nation. He has been known in historiography as a standard of sophisticated elegance and, equally, carrying the stigma of controversy. Loved and respected by those who knew him closely, he simultaneously suffered the repudiation of his political opponents and of an appreciable segment of posterity, which ignored his deeply patriotic aspirations.

Like an arch over time, the present study provides us with the prospect of a modest, sincere, scrutinizing and persevering approach to the religious-moral portrait of the great craftsman of the Union of Bessarabia with Romania. With ineffable joy we discover the weather-dusted face of a frank and sensitive aristocrat, with human weaknesses, but guided by the polar star of discreet Christian principles and virtues.

Keywords: Christian virtues, accusation, sins, weaknesses, biography, Alexandru Marghiloman, craftsman, the Union of Bessarabia with Romania.

S-a scurs aproape un veac de la trecerea în veșnicie a omului politic și de stat conservator, Alexandru Marghiloman (1854–1925). Fără teama de a greși, putem afirma, că el a fost, mai ales în perioada comunistă, unul dintre cei mai controversați, huliți și calomniați români din întreaga noastră istorie. În timpul Primului Război Mondial, rolul său a fost ingrat: unii l-au socotit trădător al interesului național, gata să cadă la pace cu Germania inamică, alții l-au iubit și l-au apreciat, considerându-l unul dintre oamenii de frunte ai României, un martir care s-a sacrificat pe altarul patriei. O cercetare atentă, sinceră, minuțioasă și perseverentă ne poate ajuta să descoperim figura sa obiectivă, de excepție.

În cele ce urmează aș dori să relievez o parte a principiilor și a virtuților creștine [1, p. 345] ale acestui adevărat „lord valah”, cum inspirat l-a numit în scrierile sale Petre Pandrea, pe care le-a cultivat perpetuu sau s-a lăsat călăuzit în existența pământescă, iar pe de altă parte, să surprind într-o oarecare măsură, pe tot parcursul acestei lucrări, acuzele, păcatele și slăbiciunile, pe care le-a avut, ca orice om, în cei 71 de ani de viață.

Alexandru Marghiloman a văzut lumina zilei la 27 ianuarie/10 februarie 1854, în orașul Buzău, fiind al doilea născut, dintre cei trei copii ai familiei cu rădăcini străvechi, Ion (Iancu) și Irina Marghiloman, ce dețineau o avere impresionantă „pe tot întinsul Țării Românești” [2, f. 5]. Imaginea tatălui, parvenit, arghirofil și fidel crezului machiavelic, că „în politică dictează interesele și forța, nu considerentele morale” (vezi *Principele*), va afecta peste timp, imaginea omului – Alexandru Marghiloman. Un portret schițat de istoricul Nicolae Peneș, în culori vii, creștine, ne revelează o altă latură, mai puțin cunoscută, a profilului lui Iancu Marghiloman ce ar putea să ne surprindă: „Îndrăgostit de iarba verde a câmpului, de freamătul pădurilor de fag... Iancu Marghiloman se decide, într-o bună zi, să pornească călare pe valea Tisăului, spre schitul Ciolanu (sec. XVI), loc unde erau înmormântați cei din neamul Marghilomanilor... Descălecă, legă calul de o beldie și intră pe sub un portal, în curtea schitului. Îngenunche în fața bisericii celei mari, se închină, rugându-se

la Dumnezeu pentru iertarea păcatelor celor duși la cele veșnice. Același lucru îl făcu și în fața biseriței celei mici, unde câteva cruci de piatră aminteau că acolo odihneau cei din neamul lui. Un călugăr bătrân, a cărui barbă albă ca zăpada îi atârna până aproape de brâu, îi ieși în cale. De la acest călugăr află Iancu Marghiloman întreaga istorie a schitului. Ceea ce îl impresionează cel mai mult însă fu legenda despre Doamna Neaga-împărăteasa Buzăului și stăpâna locului, cum o numi bătrânul călugăr” [3, p. 17-18]. În ceea ce privește chipul buneii și scumpei sale mame, care i-a marcat în mod esențial și pozitiv existența, iată cum era descrisă aceasta, de presa vremii, la finalul vieții: „O ființă mult cunoscută și iubită de buzoieni..., nobila Doamnă Irina Marghiloman... nu a pierdut nici un fericit prilej de a merge din casă în casă prin cele mai îndepărtate mahalale ale orașului nostru sau ale Capitalei, spre a împărți ajutoare săracilor, jucării și hăinuțe – copiilor, doctorii – bolnavilor și pretutindeni îmbărbătând cu vorba-i dulce și blândă” [4]. De la părinții săi, viitorul politician dobândește noțiunile de bază ale credinței în Dumnezeu și primele elemente educative și formative, indispensabile în viață, precum și posibilitatea unei instruirii temeinice datorate și școlilor prestigioase: Institutul particular „Schewitz-Thyerin”; Liceul (Colegiul) „Sfântul Sava”, din București; Facultatea de Drept și Înalta Școală de Științe Politice din Paris, unde va obține și un doctorat în științe juridice și politice (1878). Alexandru Vaida-Voevod, făcându-i eroului nostru o prezentare succintă, în *Memoriile sale*, scria: „era dotat cu calități intelectuale excepționale, având o cultură universală superioară, era gentlemanul desăvârșit în toate manifestările individualității sale” [5].

Revenit în țară, la 21 de ani, Alexandru Marghiloman a urmat o carieră vremelnică de magistrat, fiind procuror și judecător la Tribunalul Ilfov și avocat de mare succes, prin pledoariile imbatabile (1881–1884). Ulterior, a deținut decenii la rând funcții politice și administrative, poziții care i-au permis să ia decizii importante pentru țară. A fost deputat (între

1884–1914), apoi senator (în perioada 1914–1922), președinte al Partidului Conservator (4 iunie 1914 – 10 mai 1925), prim-ministru al României în anul 1918 (5 martie 1918 – 24 octombrie 1918). Pentru multiplele cunoștințe și temeinica pregătire a fost cooptat într-o serie de guverne, conducând cu înțelepciune și pricepere ministerele încredințate: Justiție (23 martie 1888 – 12 noiembrie 1888; 21 februarie 1891 – 2 noiembrie 1891; 18 decembrie 1891 – 3 octombrie 1895), Lucrări Publice (12 noiembrie 1888 – 26 martie 1889; 5 noiembrie 1889 – 16 noiembrie 1889), Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii (16 noiembrie 1889 – 15 februarie 1891), Externe (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901), Interne (29 decembrie 1910 – 28 martie 1912; 5 martie 1918 – 4 octombrie 1918) și Finanțe (14 octombrie 1912 – 31 decembrie 1913).

Între măsurile luate, în timpul mandatelor sale de ministru, enumerăm: promovarea Legii organizării judiciare, prin care era stabilită inamovibilitatea magistraților, pas important pentru crearea unei justiții cu adevărat independente; adoptarea unui nou cod comercial pus în conformitate cu exigențele relațiilor externe ale României; relansarea apropierei de Franța, după o perioadă de înghețare a relațiilor; înzestrarea și sprijinirea armatei și a marinei de război în Criza balcanică; construirea bisericii cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul”, în localitatea Fundeni (județul Buzău); contribuția la amenajarea Grădinii Botanice din București, inițiativa construirii Palatului Justiției din Craiova, începerea lucrărilor la Școala Centrală de Fete, la Palatul Justiției și la edificiul Bibliotecii Centrale Universitare, din București, precum și începerea lucrărilor la Podul de la Cernavodă.

Fascinată de darul oratoric, rafinamentul și comportamentul omului politic, regina Maria a României consemna în *Memoriile* sale: „Alexandru Marghiloman era omul elegant al partidului, bine îmbrăcat, zâmbitor, apropiat și plăcut în purtare. Era bogat, ținea cai de curse și avea o casă întocmită cu belșug. Îi plăcea să primească și primirile lui dovedeau o largă risipă și o oarecare dorință de a uimi. Relațiile

noastre înfățișau pentru mine latura plăcută și ușoară a vieții: la el politica părea de mai mică însemnătate decât câștigătorii derby-ului... O zi petrecută la vila lui Marghiloman era totdeauna o zi plăcută și Marghiloman ne făcea să uităm în totul că era ministru” [6, p. 162-163].

Referindu-se la șeful său de partid, alături de care a petrecut 29 de ani, profesorul Petre Zaharescu, într-un interviu apărut în presă, nota: „Alexandru Marghiloman era un om superior, inteligent și care niciodată nu a putut jigni pe cineva, chiar dacă avea motive puternice. Era un gentleman cu adevărat, de o eleganță cum la puținii politicieni am văzut în țara noastră. Fin, pătrunzător, scilipitor, era întotdeauna în fruntea inițiativelor și cel care găsea soluții pentru ieșit din orice încurcătură” [7].

Un aspect mai puțin evocat de către cercetători de-a lungul timpului a fost faptul că Alexandru Marghiloman a avut un aport esențial la sistematizarea doctrinei conservatoare. Ideile sale referitoare la valoarea păstrării tradițiilor oricărui neam și la legătura cu trecutul, asigură, în viziunea sa, progresul și modernizarea societății. Vorbind despre tradiția religioasă la români, liderul conservator, afirma cu patos și emoție: „Tradițiunea religioasă. Da, e foarte puternică în România... să nu râdem de dânsa, domnii mei, aceasta face noblețea noastră... Am devenit un popor creștin și, odată ce am trecut la ortodoxie, am stat fixați aci. Noi n-am cunoscut, din fericire, luptele religioase. Încercările de întoarcere la catolicism, în secolul al XII-lea și al XIII-lea se petrec mai mult în rândul curtenilor: domnițe favorizând catolicismul țării lor de origină; dar noi, odată alipiți ortodoxiei, am rămas neclintii. Lupte sângeroase, cum a fost Reforma, noi n-am cunoscut și atunci tradițiunea religioasă a rămas în toată vigoarea ei. Domnii noștri, când aveau prea multe păcate pe conștiință, clădeau câte-o biserică expiatorie; marii noștri voevozi înălțau câte-o biserică votivă întru izbândirea proiectelor lor sau câte o mănăstire pentru consacrarea unei fapte mari. Prin religie s-a păstrat în lumină cultura; prin secolul al XVI-lea cele dintâiu tipărituri au fost religioase; la mănăstiri au fost tiparnițele. Prin cărțile bisericești s-a păstrat la

poporul moldovenesc din Basarabia, limba; prin popii ei, Transilvania și-a păstrat cultura națională și până și structura economică. Atunci, învățământul: nu vă atingeți de religie. Trebuie să o servești cu decență, pentru că este legătura cea mai temeinică, cea mai istorică cu trecutul... Și atunci, cum nici un popor n-a ajuns în starea culturii platoniene, așa ca fiecare om să-și facă morala lui, ca fiecare să se învețe ceea ce este bun și frumos, să lăsăm, domnii mei, încă foarte multă vreme să ființeze în România morala cea mecanică pe care cele zece porunci ale bisericii le infiltrează de mici, mecanicește, în urechile copiilor: nu e bine să furi, să nu râvnești la bunul vecinului, nu e bine să faci jurământ fals și așa mai departe. Acele mișcări ale conștiinței revin, din când în când, în crize morale, chiar și la cei mai înrăutățiți. Așa fiind, domnii mei, doctrina conservatoare e religioasă în sensul pe care vi l-am arătat. Ea admite că trebuie să înconjurăm pe reprezentanții cultului de tot respectul și de toate posibilitățile materiale pentru ca chiriarii, ca și preotul, să poată fi cu mâna largă în distribuirea carității” [3, p. 290-292].

În 1890, Alexandru Marghiloman s-a căsătorit cu Eliza Știrbei, nepoată de Domn, „cea mai strălucită și costisitoare cucerire a sa”. Cei doi aveau să divorțeze după șaisprezece ani de căsnicie, Eliza căsătorindu-se mai apoi cu cel mai mare adversar al fostului soț, Ion I.C. Brătianu. De la ea a rămas consacrată în epocă fraza negativă și exagerată, la adresa omului politic conservator: „plec bucuroasă din această casă, unde, în afară de argintărie, totul e fals.”. Chiar și în această situație dramatică (e perioada când merge mai des la hipodrom și la partidele de bridge cu prietenii), Alexandru Marghiloman a manifestat față de Eliza Știrbei delicatețe, generozitate creștină și tărie de caracter, înapoindu-i întreaga dotă, plus câteva mii de hectare de pământ: „În momentul separațiunii, scrie siderat Duiliu Zamfirescu, Dl. Marghiloman fu mare. Omul acesta (...) restitui zestrea soției sale, cu vârf și îndesat, ceea ce, firește, se știe în toate băncile, în toate cluburile, în toate saloanele. Cumnații săi, frații Știrbey, Barbu și George, rămaseseră în cei mai buni termeni cu Dl. Marghiloman

– ceea ce nu împiedică, mai târziu, pe Dl. Barbu Știrbey a fi foarte intim în casa D-lui Brătianu, pe lângă care îndeplinea un fel de trăsătură de unire cu cercurile Curtii” [8, p. 145]. Se recăsătorește la 12 iunie 1919, pe când avea 65 de ani, cu Maria Petrescu, o femeie, mult mai tânără (1883–1938), caldă, blândă și iubitoare, după cum se va exprima în testamentul său, dar o „necunoscută” pentru protipendada timpului, care va reuși să-i asigure alesului său soț clipe de liniște, bucurii și siguranță, după tumultul cotidian al vieții politice.

Așa cum s-a întâmplat, de-a lungul timpului, cu marii oameni ai istoriei, Alexandru Marghiloman apare prezentat într-un mod contradictoriu în mărturiile epocii, cu lumini și umbre.

Sugestiv pentru a înțelege mai bine profilul creștin al lui Alexandru Marghiloman și cum aprecia oamenii de valoare, este un episod din viața tânărului savant Nicolae Iorga. Invitat de Partidul Conservator să susțină o conferință la Teatrul Liric din București, discursul acestuia, ce accentua tradiția istorică și necesitatea colaborării, iubirii și prețuirii țăranilor, a captat în așa măsură auditoriul, încât mai apoi, „Marghiloman m-a sărutat și m-a adus în splendida lui cupea la Maiorescu care, câteva minute, în holul primirilor intime al casei lui din strada Mercur, mi-a recunoscut calități la care eu însumi nu mă gândisem niciodată” [9, p. 274]. Tot acesta l-a ajutat financiar pe marele istoric să tipărească primul număr al revistei „Floarea Darurilor”, în 1907. Iată cu ce cuvinte, realiste și calde ni-l descrie Nicolae Iorga pe binefăcătorul său: „Puțini sunt aceia care știu că elegantul Marghiloman, care scotea fraze întregi de o perfectă tăietură din implacabilul plaston al cămășii sale, că sportmanul cu grajdul celebru, că oaspetele Parisului, oraș care singur putea satisface cerințele acestui fiu de mare proprietar patriarhal și descendent de simpli răzeși buzoieni, că arbitrul rafinărilor era în fond un om de treabă, deși rău de gură și rău de scris, ca orice membru al mahalalei noastre politice și, înainte de toate o ființă trăind exclusiv pentru putere cu tot ce poate da devotamentul momentan al unui fidel la picioarele tronului” [10, p. 235].

La 11 ianuarie 1914, Alexandru Marghiloman consemna că a fost primit în audiență de către Regina pentru Societatea „Elisabeta”, o instituție de binefacere pentru orbi. „I-am oferit chiria localului, oricât ar fi. Ulterior, îmi mulțumește pentru orbii săi” [11, p. 49]. Este un fapt binecunoscut cercetătorilor, în ciuda acuzațiilor aduse de adversarii politici, că liderul conservator, alături și de alte rude (sora mai mare, Elena și nepoata de soră, Irina Perekyde), au fost mari filantropi ai timpului. În acest sens, ziarul „Alarma”, nota în paginile sale: „dl. Alex. Marghiloman, azi Ministru de Interne al Țării Românești ... cu ocazia punerii pietrei fundamentale a internatului liceului (actualmente Liceul de artă „Margareta Sterian”, odinioară aparținea Colegiului „B.P. Hașdeu”, n.n.) ce se construiește din nou la Buzău, al cărui nume îl va purta pe al tatălui său răposatul Ioan Marghiloman... pe lângă ajutorul de 50.000 lei, s-a oferit a mai da anual și câteva burse; după ce s-a dus la Vila Albatros, a dat ordin ca să se lase toată lumea liberă a i se prezenta să-și spună păsurile. În acea zi am văzut sute de oameni ducându-se cu diferite reclamații și nevoi. Pe toți i-a ascultat, povățuit și ajutat părintește. Între mulți și o femeie văduvă cerând ajutor să-și întrețină un băiat în liceu – i s-a dat 100 lei pentru îndulcirea nevoilor vieții. Deosebit că în acea zi a împărțit peste 2.000 lei la oamenii nevoiași și lipsiți de mijloace de existență. Dar cu toate acestea, dl. Marghiloman, acest mare și totodată chibzuit filantrop al Buzăului, acest mângâietor luceafăr al săracului, orfanului și văduvei, deși în bugetul său anual are prevăzuți mii și mii de lei pentru ajutorul dezmoșteniților soartei, deși numai celor din orașul nostru, fără să exagerez, li se dă lunar peste 3 sau 4 mii de lei, totuși zic, are cusurul, cum l-aș numi, că nu dă pe niscaiva mâini netrebnice vreo sută de mii de lei, să construiască vreo biserică care, în timpul lucrului, să se dărâme și să umple de mormane de cărămidă, nisip și piatră vreun loc viran!! Și apoi un alt cusur și mai mare, că în marea-i modestie urmând preceptele creștinești – *să nu știe stânga ce face dreapta*, n-are darul de a se afișa, n-are darul a-și trâmbița binefacerile, ca expoziții din bâlciuri care răcnesc cât le ține gura

cu degetele întinse spre firma panoramei care este tipărită cu culorile curcubeului. Dar pentru aceste cusururi? Când atâtea fapte mărețe sunt la activul acestui mare filantrop al țării, tacă gurile rele care nu știu decât să bârfească faptele oamenilor buni. Recunoască odată politicienii absurzi că treapta demnității sociale pe care mulți o doresc pentru a se pricopsi, d-l Marghiloman nu o dorește decât ca un prilej de a-și revărsa mai rodnic binefacerile asupra mulțimii suferinde. Pentru noi, d-l Alexandru Marghiloman este un soare binefăcător care încălzește deopotrivă pe cei buni și pe cei răi și, repet, este fericit Buzăul și fericită ar fi țara noastră de ar poseda cât mai multe de aceste nesămuit mărețe figuri” [12]. Pe de altă parte, ziarul „Ecoul Buzăului” îl prezintă la modul denigrator pe omul politic conservator: „Ce a făcut d. Al. Marghiloman pentru Buzău? Nimic bun, nimic și absolut nimic nici în oraș nici în județ. Oricât ai cerceta, oricât te-ai munci și cu oricâtă bunăvoință ai face aceasta, nimic n-ai să găsești” [13].

Începutul Primului Război Mondial a găsit România în fața unei alternative dificile, alianța cu una dintre puterile beligerante, Blocul Puterilor Centrale, Antanta sau adoptarea stării de neutralitate. Adept al neutralității până în anul 1916, Alexandru Marghiloman a înțeles miza politică a opțiunilor României în cazul participării într-o tabără sau în cealaltă. Starea economică slabă, nepregătirea țării ca și a armatei au fost de asemenea considerente esențiale pentru atitudinea liderului conservator. Cursul intransigent al Marelui Război a făcut ca la sfârșitul anului 1916, România să fie *dezmembrată* în două: Muntenia ocupată de Puterile Centrale, Moldova, liberă, unde se refugiase guvernul lui Ion I.C. Brătianu. Alexandru Marghiloman a fost printre puținii oficiali rămași în București pe timpul ocupației germane, stabilind contacte cu reprezentanții Puterilor Centrale pentru a proteja integritatea teritorială a țării.

În perioada 1914–1925, Alexandru Marghiloman s-a ocupat cu precădere și cu asiduitate și de Societatea Națională de Cruce Roșie, deținând funcția de președinte. Această calitate i-a oferit șansa de a lua o serie de măsuri benefice

țării: organizează spitale, cantine și infirmerii în gări, acordă sprijin pentru pregătirea, cazarea și hrana cinului monahal, la intervenția Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Pimen Georgescu, trimite bani, pachete, corespondență prizonierilor noștri din Germania, Austria sau Bulgaria, abonează românii din lagărele dușmane la ajutoarele oferite de Crucea Roșie elvețiană [14]. O mărturie emoționantă și cutremurătoare dată de Gheorghe Cristescu (*Plăpumarul* 1882-1973), primul secretar-general al Partidului Comunist Român, consemnată în 1972 de cercetătorii de la Centrul de istorie (orală) a Muzeului Municipiului București, vine să întregască imaginea de om sensibil și deschis la nevoile semenilor, a lui *Alexandru Marghiloman*, cum îl numea acesta, și a țării aflată sub ocupație: „Sub ocupațiune, viața poporului român a fost grea, supraîncărcată așa putea zice. Neamțul, austriecul, ungurii, și bulgarii, și turcii, ei aveau o situațiune din punct de vedere al aprovizionării mai îmbelșugată. Bulgarii, austriecii și ungurii – parte din ei – cărau de la noi zilnic mii de lăzi de cinci kilograme: fasole, mazăre, porumb – ei care nu mâncau mămăligă! Acuma mămăliga era un lucru foarte [rar]... Populația noastră nu mai avea ce mânca. Într-o bună zi, populația s-a gândit, prin niște femei – femeile au un rol mare în momentul acela, sunt organizate sub steagul roșu s-au dus la Petre Carp, fost șef al Partidului Conservator, un om de doctrină conservatoare, un om de caracter dar un reacționar. Le-a primit. A fost anunțat că o delegație de trei femei vrea să-i vorbească. S-a coborât pe Calea Dorobanți unde avea casa, o casă frumoasă, boierească, a coborât jos, a deschis ușa: «Ce vreți, femei?»/ «Domnule ministru, suntem soțiile mobilizaților. Când s-a retras armata română ne-au dat ajutor 60 de lei pentru trei luni, că-n trei luni se presupune că se termină războiul. S-au cheltuit banii, nu mai avem ce mânca». Petre Carp le-a răspuns: «Ați vrut război? Astea sunt urmările războiului, n-am ce să vă fac! și-a închis ușa». De-acolo au plecat la *Alexandru Marghiloman* – *Marghiloman* era președintele Crucii Roșii – a bătut la ușa lui, unde-i [acum] cinematograful [Patria], pe bulevard.

Era o casă frumoasă... Eu am avut de-a face cu el când era ministru și prim-ministru. Cu toate aceste personalități am discutat, fiindcă împrejurările au făcut în așa fel ca să fiu unul dintre conducătorii mișcării muncitorești... S-au dus femeile la el, le-a primit foarte manierat, așa era el: «Ce poftiți dumneavoastră?» / «Domnule ministru, suntem soțiile mobilizaților, am fost la dl. Carp. A spus că am vrut război, ne-a închis ușa. Am venit la dumneavoastră...». De ce se duceau la ei? Erau filogermani (așa gândeau comuniștii n.n) și deci, fiind filogermani, [credeau că] vor lua plângerea lor în atenție pe lângă autoritățile germane de ocupație. «Femei, e adevărat, situația e grea. Nu cunoașteți unde a ajuns, cum cunoaștem noi... Câte sunteți voi?»/ «Suntem 100». «Eu sunt președintele Crucii Roșii, să veniți la Crucea Roșie, veniți să lucrați rufăria necesară pe care mi-o cere ocupantul». Au plecat femeile mulțumite, că le-a spus «în ziua cutare să veniți». S-au dus femeile. Le-a dat să facă cămăși, izmene, rufărie, tot ce trebuia. Da, au venit la 2000 de femei n-au mai fost 100! Nu mai putea să deie *Marghiloman* atâta rufărie [de făcut] ca să [le] mulțumească. Copiii aveau gratuități, începuse să se introducă cartela. Au venit la mine aceste femei. Întâi la Carp, al doilea la *Marghiloman*, al treilea au venit la mine...” [15].

Pe 5 martie, 1918, *Alexandru Marghiloman* este desemnat de regele *Ferdinand* să formeze un Guvern de sacrificiu. Adversarul său politic, *Ion I.C. Brătianu* sublinia, la o consfătuire a majorității liberale, că *Marghiloman* „se sacrifică primind să se înhame la o operă tragică dar patriotică”, prevăzând faptul că mai târziu acesta „va fi calomniat, ofensat, batjocorit”. *Brătianu* a subliniat că „trebuie să se știe că acest om a salvat Coroana și Moldova și că acest lucru primează”, iar el, în calitate de președinte al Partidului Național-Liberal, îi era „recunoscător în chip special d-lui *Marghiloman*, pentru marile servicii pe care le-a adus Coroanei și Țării” [16].

În timp ce la București se purtau tratative dificile pentru încheierea unui armistițiu cu Puterile Centrale, primul ministru a fost martorul primei etape din procesul de făurire a României Mari. Pe 27 martie 1918, la Chișinău, Sfatul

Țării a hotărât cu majoritate de voturi Unirea Basarabiei cu România. Decizia a fost adusă la cunoștința lui Alexandru Marghiloman care, în numele poporului român, a guvernului României și al Regelui, a luat act de *Declarație* și a primit Unirea. Cu acest prilej, el declara: „În numele poporului român și al Regelui său, Majestatea Sa Ferdinand I, iau act de hotărârea Sfatului (n.n. Țării) și proclam Basarabia unită, de data aceasta pentru totdeauna, cu România una și nedivizibilă.” [17, p. 125]. Indiscutabil, momentul cel mai luminos al guvernării lui Alexandru Marghiloman l-a constituit Unirea Basarabiei cu Regatul României. Actul de voință al românilor din Basarabia a anulat raptul săvârșit de Rusia țaristă în anul 1812, când a frânt în două trupul vechii Moldove, luând în stăpânire și asuprire pe românii dintre Prut și Nistru, vreme de 106 ani.

O lună mai târziu, pe 24 aprilie/8 mai 1918 Alexandru Marghiloman avea să-și asume responsabilitatea încheierii Păcii de la Buftea-București cu Puterile Centrale, prin care România, pentru a evita ocuparea Moldovei, accepta prevederi umilitoare: Dobrogea era ocupată de Bulgaria, Austro-Ungaria lua partea vestică a Carpaților, Germania institua un monopol asupra țiteiului pe 90 de ani, a comerțului cu cereale, a exploatării și prelucrării lemnului, iar accesul la Marea Neagră era permis numai de-a lungul unui drum comercial până la Constanța. Alexandru Marghiloman, în fața acuzelor grele, aduse de liberali, în ședința Camerei din 17 decembrie 1919, justifica astfel semnarea acestui act, pentru care ulterior a avut mult de suferit: „Tratatul acela, domnii mei, nu era efectul unui capriciu, nu era efectul unei porniri pasionale, era cercetarea senină a garanțiilor celor mai bune în configurațiunea pe care o prezenta Europa atunci, pentru interesele statului român... Am luptat cu tot ce-mi da experiența mea, cu tot ceea ce puteam avea ca dar de persuasiune ca să rup din clauzele tratatului astăzi o bucățică, mâine o bucățică, și să-l fac acceptabil... Am continuat datoria mea și cred că nu puțin am contribuit ca România să rămână o Dinastie și o armată” [3, p. 231, 237, 238]. Cu toate presiunile exercitate asupra sa, Regele Ferdinand I a refuzat

să semneze *Tratatul de Pace*, asigurând astfel supraviețuirea statului român. Referindu-se la lucrarea minunată a lui Dumnezeu în acel context sensibil și vitreg, în discursul memorabil din Parlament, Alexandru Marghiloman afirma, cu bucurie, în 1919: „România Mare nu s-a făcut nici după concepțiile Dumnevoastră politice, nici după planurile noastre... dacă reușea o concepție politică, perdeam Basarabia, dacă reușea până la capăt altă concepție politică, nu aveam Ardealul. Și atunci, domnii mei, să ne plecăm fruntea înaintea unui geniu mai mare decât al nostru, înaintea unei Pronii, care a fost mai înțeleaptă decât noi. Numiți-o Providență, numiți-o geniuul rasei, botezați-o cum veți voi, să știți că România a eșit din instinctul tuturilor românilor, nu din calculele făurite de unii” [3, p. 242-243].

Ultimii ani ai vieții Alexandru Marghiloman îi va petrece mai ales la Buzău, în 1923, retrăgându-se la Vila „Albatros” unde, la 7 octombrie același an, își face testamentul cu codicile la 25 septembrie și 11 octombrie 1924 și ultimul la 7 aprilie 1925. Toate bunurile erau lăsate în favoarea soției sale Maria Marghiloman (născută Benedict-Petrescu), iar alte lucruri, obiecte și bani – câtorva rude și colaboratori, cu excepția documentelor cu caracter istoric și a bibliotecii, bunuri ce urmau a fi donate orașului Buzău spre folosința instituțiilor de cultură din localitate. Sume importante de bani au fost lăsate în favoarea Societății de caritate pe care a patronat-o, Ligii pentru combaterea tuberculozei la copii și Societății „Obolul”.

La 25 februarie 1925, Miron Cristea (1868-1939) devine primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe. Cu acest fericit prilej, de pe patul de suferință (avea cancer de pancreas), Alexandru Marghiloman îi trimite Întâistătorului o emoționantă scrisoare (publicată în ziarul „Îndrumarea”). Pentru frumusețea și bogăția ideilor, o redăm în continuare:

„Mă întorc în țară (după o operație la Paris n.n.), în ziua când se aclamă înființarea Patriarhatului într-o uniune sufletească a tuturor partidelor politice. Facă Domnul ca această uniune să inspire în viitor și alte acte necesare pentru întărirea țării.

Nu pot încă veni în București ca să aduc Sanctității Voastre omagiile mele și ale tuturor amicilor mei politici. Le exprim prin acestea căteva rânduri.

Scriu cu smerenie că Atotputernicul a îngăduit ca sacrificiile unei generațiuni să atingă țelurile pe care patriotul cel mai înflăcărat le putea întrezări într-un viitor îndepărtat. Scriu și cu bucurie că acest mare act se împlinește prin Sanctitatea Voastră.

Religia noastră ortodoxă merita splendoarea acestei înălțări. În Vechiul Regat, trăind la adăpostul unui organism de stat ea nu s-a putut manifesta decât pe tărâm cultural. De dincolo de munți religia a fost armătura neclintită pe care s-a rezemat naționalitatea, iar dincolo de Prut religia a păstrat limba strămoșească pe care păturile superioare începuseră să o uite.

Avem Sfântul edificiu! Acum trebuie să-i dăm mijlocul și lustrul ce i se cuvine. Trebuie, Sanctitate, ca statul care a luat bunurile mânăstirești, să dea episcopiiilor mijloacele serioase ca Patriarhul să trăiască în raport cu rangul lui și să poată avea mâna larg de tot deschisă pentru obijduiții vieții.

Mai trebuie, cred, o riguroasă reformă a vieții seminariilor, care să ne dea la țară păstori, nu funcționari.

Sanctitatea Voastră este acum în măsură să exercite o acțiune continuă și eficientă asupra tuturor guvernelor și nădăjduiesc că Domnul, acordându-vă ani lungi de păstorie, vă va ajuta să realizați cu energia ce v-o cunosc, ceea ce mai cere mândria religiei noastre.

Sunt al Sanctității Voastre cel mai devotat, Al. Marghiloman” [18].

La 10 mai 1925, Alexandru Marghiloman a apus ca un luceafăr din lumea această efemeră, spre a răsări în alta, mai bună, dreaptă și eternă, la vila „Albatros”, din Buzău. Deși nu și-a dorit funeralii naționale, populația din București a fost prezentă, într-un număr impresionant, în urma carului mortuar. Slujba de înmormântare a avut loc pe 13 mai, în cimitirul Bellu din capitală, fiind oficiată de Patriarhul României, Miron Cristea, înconjurat de arhiepiscopul Teofil Mihăilescu, protoiereul Chiriac Bidoianu, doi

preoți de la biserica din vecinătate, un preot din Buzău și doi diaconi. O gazetă locală, „Sfatul sătenilor”, consemna la adormirea acestui fiu strălucit al Buzăului că a fost „un boer tare învățat, priceput și harnic și pe deasupra cu desăvârșire cinstit, a fost stâlp puternic în politica țării acesteia, timp de peste patruzeci de ani” [5].

În mod concludiv, Alexandru Marghiloman a fost una dintre personalitățile remarcabile ale istoriei noastre, un mare patriot, iar ultimele sale cuvinte scrise în însemnările politice, rămân memorabile, spre reflecție, pentru orice român de bună credință, ca un ecou peste timp: „Mă duc, oricând s-o încheia viața mea, cu conștiința mea în pace. Am greșit poate mai des decât socotesc, dar gândul mi-a fost totdeauna curat și mi-am iubit țara (...). Eu am intrat în politică bogat și ies sărac, dar cu mâinile curate” [3, p. 9].

Referințe bibliografice:

1. *Virtutea creștină este deprinderea și stăruința statornică de a împlini, cu ajutorul harului dumnezeiesc, legea morală întreagă, din dragoste curată față de Dumnezeu și față de aproapele.* În „Credința Ortodoxă”, Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 2000.
2. Dumitrescu, Constantin Gh. *Material documentar privitor la istoria orașului Buzău.* În: „mss. existent la Direcția județeană Buzău a Arhivelor Naționale”, Vol. XVII B.
3. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman-lordul valah*, vol. I. Buzău: Alpha MDN, 2007.
4. *Politica*, anul IV, nr. 6, 29 decembrie 1911.
5. <https://www.buzaumedia.ro/social/alexandru-marghiloman-viata-sa-asa-cum-fost-ea/> [Accesat: 26.03.2023]
6. Maria Regina României. *Povestea vieții mele*, Vol. II. Iași: Editura Moldova, 1991.
7. *Acțiunea Buzăului*, anul V, nr. 234, 30 octombrie 1938.
8. Zamfirescu, Duiliu. *Neinventivul Carol I și câțiva dintre sfetnicii săi.* În: „Magazin istoric”, nr. 10/1973.
9. Iorga, Nicolae. *O viață de om așa cum a fost.* București: Minerva, 1984.
10. Nicolescu, Valeriu. *Familia Marghiloman și Buzăul*, [online]. [Accesat: 26.03.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://biblioteca-digitala.ro>.
11. Peneș, Nicolae. *Alexandru Marghiloman-lordul valah*, Vol. II. Buzău: Editgraph, 2008
12. *Alarma*, anul XV, Duminică, 20 martie 1911.
13. *Ecoul Buzăului*, anul I, nr. 4, 7 ianuarie 1902.

14. Rădulescu-Zoner, Șerban; Marinescu, Beatrice. *Bucureștii în anii Primului Război Mondial. 1914–1918*. București: Albatros, 1993; Pentelescu, Aurel; Preda, Gavriil. *Mitropolitul Pimen Georgescu (1853–1934) și Marea Unire din anul 1918*, Editura Militară, 2019; *Infirmierele Crucii Roșii în Marele Război*, [online]. [Accesat: 26.03.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.femeia.ro/lifestyle/infirmierele-crucii-roșii-in-marele-razboi>
15. Iliescu, Silvia. *Să ne înclinăm în fața geniului rasei noastre... Alexandru Marghiloman*. În: „Agenția de presă Rador”, [online]. [Accesat: 26.03.2023]. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.rador.ro/2016/01/26/sa-ne-inclinam-in-fa%E1%b9%A-Da-geniului-rasei-noastre-alexandrdu-marghiloman/>
16. Scurtu, Ioan. *Ion I.C. Brătianu*. București: Editura Museion, 1992.
17. Marghiloman, Alexandru. *Note politice*, Vol. III. București: Machiavelli, 1995.
18. *Îndrumarea*, Anul IV, nr. 2/15 martie 1925.